

Ann De Craemer
Kwikzilver

2015
Uitgeverij XL
Zoetermeer

Toen mijn grootmoeder het huis in de Herderstraat moest verlaten, was ik elf jaar, vier maanden en vier dagen oud. Ik stond achter de ijzeren poort die de op-rit van de weg afscheidde en bij regenweer kraste als een hese raaf wanneer ze werd opengeduwd. Grootmoeder zat op de achterbank van de auto van nonkel Luc, als een vogel in een te kleine kooi. Aan de trekhaak hing een aanhangwagen waarover een dekzeil was gespannen, met daaronder enkele van haar dierbaarste bezittingen. De klok met de slinger, waarvan ze het enerverende getik na al die jaren niet eens meer hoorde. Het schilderij van de zigeunervrouw met de pronte borsten, over wie de oudste van mijn elf neven soms plagend zei dat ze op mijn moeder leek, wat me telkens weer de kast op joeg. Het plastic Mariabeeld gevuld met wijwater dat grootmoeder van haar jongste zus had gekregen en dat ik een keer liet vallen, maar erg vond ze dat niet: ‘Doe daar vlug wat kraantjeswater in, dat komt toch allemaal op hetzelfde neer.’

Toen de zwarte Ford Sierra van nonkel Luc zich aarzelend op gang trok, haalde grootmoeder uit haar handtas een zakdoek. Ze veegde er vluchtig mee over haar gezicht en keek naar mij. Ik slikte en probeerde enthousiast te zwaaien. Dat deed ook zij, met in haar hand nog steeds die zakdoek. Ze wuifde niet zoals ik het vaak

in Amerikaanse films had gezien – de zakdoek wapperend als een vlag, de arm molenwiekend door de lucht. Had ze dat wel gedaan, dan had ik de witte lap stof als een treffend symbool voor haar capitulatie kunnen neerzetten, maar ze klemde haar zakdoek in haar vuist en zwaaide me toe met gesloten handpalm.

Ik was die dag niet de enige die door het rasterwerk van de poort naar de auto staarde, maar toch sta ik daar in mijn herinnering alleen, met als achtergrondgeluiden de ronkende motor en het geblaf van Mickey, die onrustig tegen de poort op sprong. Grootmoeder, door mezelf en haar negenentwintig andere kleinkinderen altijd ‘mémé’ genoemd, had Mickey gekregen van nonkel Fernand, die vijf jaar eerder aan kanker was bezweken. Fernand, zo zeggen degenen die hem beter hebben gekend dan ik, was een *specialleke*, een halve kunstenaar met altijd zotte ideeën in zijn kop, en de trotse eigenaar van een donkere kamer waar hij de foto's ontwikkelde die hij dagelijks maakte. In het voorjaar van 1984, toen hij al wist dat zijn einde nabij was, was hij in de Herderstraat komen opdagen met een hond die hij had gekocht van het circus dat met halfvasten de stad aandeed. Hij had er honderd frank en flink wat pinten voor betaald, maar grootmoeders hond Bruno was net dood, en Fernand vond dat ze een goede waakhond moest hebben.

Sindsdien was Mickey met het huis vergroeid. In het circus had hij hoog leren springen, en telkens wanneer zich een bezoeker aankondigde of een fietser voorbijreed, sprong hij blaffend tegen de poort op, alsof daar ergens een onzichtbare bal in de lucht werd gegooid die hij met zijn snuit moest opvangen.

Die zaterdag sprong Mickey niet omdat er bezoek was, maar omdat grootmoeder voorgoed vertrok. Zodra de auto uit het zicht verdwenen was en zij een laatste keer had omgekeken, ging hij naast de halfblinde kat in de schaduw van het papierkot liggen, de kop tussen zijn poten. Hij wist wat ook ik op dat moment besepte: dat zijn baasje nooit meer zou terugkeren, dat dit het einde was van, welja, een leven, een geschiedenis, een tijdperk. Het gejang van Mickey was het enige wat ik nog hoorde toen ik me omdraaide en in de brandende zon terugwandelde naar het huis, dat nu alleen nog op de sloophamer wachtte.

★

Twee uur later keerde nonkel Luc terug met een lege aanhangwagen. Ik schoof de linten opzij die in de deuropening van de keuken hingen en die we ‘kattenstaarten’ noemden. Ze waren dik, zwart en harig, en als de wind ermee speelde, leken ze net als de wiebelende

staart van grootmoeders kat een eigen leven te leiden. De kattenstaarten moesten de vliegen buiten houden, maar zo vaak duwde de hand van een bezoeker de linten opzij dat ze plaats te over hadden om zich een weg naar binnen te banen.

Aan tafel zat intussen nonkel Luc, met voor zijn neus een glas bier zonder schuimkraag. Ik volgde zijn blik door het raam en zag op ooghoogte een buik die gespannen zat in een wit hemd. Op de plek waar de vleesmassa het verst vooruitstak, stonden de knoopjes onder immense druk, alsof ze elk moment konden knappen. Nonkel Wilfried, de man van tante Martha, marcheerde zo snel als zijn benen en wandelstok hem konden dragen over de kiezelstenen. Zijn stem bulderde de keuken binnen.

‘Waar zit die hond?’

Nonkel Luc keek schichtig in mijn richting en schoof zijn stoel achteruit. Een vlieg deed zich brommend te goed aan een laatste bodempje bier. De kattenstaarten wiegden vredig heen en weer, tot het gehuil van Mickey de stilte verbrak.

‘Hier blijven zeg ik, verdomme!’

Om de kop van Mickey zat een leiband. Wilfried troonde hem mee. Nonkel Luc droogde zijn bezwete handen aan zijn short.

Mickey verdween uit mijn gezichtsveld. Net als grootmoeder zou ook hij niet meer naar de Herderstraat te-

rugkeren. Hij werd naar het asiel gebracht, waar hij moest wachten op een nieuw baasje, of op de dood. Jarenlang, zelfs toen Mickey onmogelijk nog kon leven, riep ik elke hond die op hem leek toe: ‘Mickey, ik ben het! Kom, pootje geven!’ Maar nooit was er een hond die begon te kwispelen en op zijn achterpoten in het rond sprong.

✱

De brief van het stadsbestuur die acht maanden eerder was gearriveerd en had geleid tot grootmoeders vertrek, was anders dan alle andere brieven die ze ooit onder ogen had gekregen. Ik stel me voor hoe ze haar leesbril opzette, die zo versleten was dat ze het montuur met plakband aan de glazen had moeten vastmaken. ‘Maar ’t is een bril,’ zei ze, ‘nog altijd een bril’ – wie twee wereldoorlogen heeft overleefd, blijft er tot zijn laatste snik van overtuigd dat er nog een derde kan volgen. Er moet een zorgelijke frons in haar voorhoofd zijn verschenen en ze zal, de brief in de hand, naar het telefoonkastje zijn gestapt, om daar met trillende handen het nummer van mijn moeder te draaien.

‘Hallo? Ja, ’t is ik. Kun je dat nu geloven? Ik moet hier weg!’

‘Hoezo, weg? Moeder, wat zeg je nu? Hou je toch kalm! Weg – waar ga je naartoe?’

‘Ik heb een brief gekregen van een paar schone mijnheren van ’t stad. Ze gaan hier een fabriek bouwen. Ons huis wordt afgesmeten, ik word onteigend, binnen het jaar moet ik hier weg, dat is toch niet te geloven?’

Vanaf halfweg de jaren zestig waren er in de buurt al twee fabrieken verrezen: eerst een weverij, die meer leek op een groot uitgevallen huis dan op een fabriek, en daarna een meubelbedrijf dat massief eiken slaap- en eetkamers maakte. Het had nog tot begin jaren tachtig geduurd voor er een fabriek kwam die er ook zo uitzag en het bijbehorende lawaai maakte – van de snerpende beltoon die de wissel van ploegen aankondigde tot de optrekkende vrachtwagens die de wielen, rollen en banden wegbrachten die er uit polyurethaan-elastomeer werden vervaardigd. Zo lang echter had een vierde fabriek op zich laten wachten dat niemand erbij had stilgestaan dat ze er ook zou komen. Nu moest behalve grootmoeders huis ook de landbouwgrond van boer Cools eraan geloven, en werd een oppervlakte van acht hectare, zesenvijftig are en vijfennegentig centiare onteigend.

Amper acht maanden na de mededeling van de ‘schone mijnheren’ verhuisde mémé naar een serviceflat in het centrum van de stad. Het woord ‘serviceflat’ had ze nog nooit gehoord, maar haar zonen en dochters zeiden dat het daar goed was, dus moest ze zich er wel bij neer-

leggen, en als je je eigen kinderen al niet meer mag geloven, wie dan wel?

Dienst: Technische Dienst

Datum: 20.10.1988

Persoonlijk bericht van kennisgeving van het ter inzage leggen van het onteigeningsontwerp ten gemeentehuize

M.,

BETREFT: Onteigeningsplan voor BPA Industriegebied Zuid – Uitbreiding II

Het College van Burgemeester en Schepenen heeft de eer U, overeenkomstig de bepalingen van Art.21 en 28 der wet van 29 maart 1962, houdende organisatie van de ruimtelijke ordening van de stedenbouw, te berichten dat het onder rubriek vermeld onteigeningsplan – BLAD III – ONTEIGENINGSPLAN – terzelfdertijd opgemaakt met het plan van aanleg BPA INDUSTRIEGEBIED ZUID – UITBREIDING II en voorlopig aanvaard door de gemeenteraad in zitting van 6 oktober 1988 ten gemeentehuize werd neergelegd alwaar het publiek er kennis kan van nemen tij-

dens een periode van dertig dagen, hetzij van 7 november 1988 te 11 uur tot 8 december 1988 te 11 uur.

Het onteigeningsplan bevat de omtrek van de te onteigenen percelen met kadastrale vermelding van de sectie, de nummers, de grootte en de aard van de percelen, evenals van de naam der eigenaars, alsmede de vermelding van de onteigeninstantie en de ter zake uit te voeren werken en onroerende verrichtingen.

Uw eigendom is in de omtrek ervan begrepen, zoals opgegeven in de tabel der grondbenemingen (zie bijlage).

Al wie omtrent dat plan bezwaren of opmerkingen te maken heeft moet die schriftelijk aan het Schepencollege laten geworden uiterlijk op 8 december 1988 te 11 uur, datum en uur waarop het openbaar onderzoek door het schepencollege zal gesloten worden.

20 oktober 1988
Hoogachtend,

Namens het Schepencollege:

De secretaris
De Burgemeester

Het was precies achttien dagen na grootmoeders tachtigste verjaardag dat de Ford Sierra uit de Herderstraat wegreed en ze alleen nog in gedachten naar huis zou kunnen terugkeren. Paula Van Hauwaert werd geboren op 16 mei 1909, zestien dagen nadat de Nederlandse koningin Juliana zich voor het eerst aan de wereld had laten zien. Dat vertelde mémé zelf soms, dat ze slechts twee weken jonger was dan Juliana, alsof ze haar eigen bestaan, dat zij als doodgewoon beschouwde, meer luister kon geven door zichzelf in één adem te noemen met een vrouw die al bij haar eerste kreet als een porseleinen popje werd behandeld. ‘Ik ben niet lang na Juliana geboren,’ zei ze dan, ‘je weet wel, de moeder van de Hollandse koningin’ – en in de langspeelfilm van mijn geheugen zie ik haar op dat moment glimmen van trots. *Zjuliana*, sprak ze de naam uit, op zijn Vlaams, waardoor ze Juliana dichter bij haar eigen leven leek te brengen, want in haar omgeving heette Juul ook gewoon *Zjuul*, en Jef stapte alleen op zijn vrouw af als zij riep dat *Dzjef* of *Sef* aan tafel moest komen.

Maar grootmoeder was geen prinses of koningin, en heette, met twee lettergrepen minder, gewoon Paula. Ze droeg nooit een fonkelende kroon of met gouddraad gestikte gewaden, en had geen coiffure waaraan een